

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 3.

V Ljubljani, 1. februarja 1877.

Tečaj XVII.

O odgoji.

Spisal Jos. Ciperle.*)

Predno se začne človek pečati s kakim predmetom, je potrebno, da premisli, kaj in kako bo začel z njim, da ga dobro izverši. Ako bi se ga namreč kar brez premisleka polotil, zadel bi na marsiktere težavnosti, ki bi se s časom tako pomnožile, da bi moral ustaviti ali pustiti svoje delovanje.

Tako je tudi pri odgoji. Odgoja se ima baviti s človekom, ki to še ni v polnem pomenu, ki ima še le po odgoji postati človek. Ali kakor imenitna je tudi, vender se izveršuje tolikokrat s tako majhnim razumom, s tako pičlo znanostjo, kot nobeno drugo delo ne. Vsakdo razvidi, če hoče brati, pisati, narejati obleko itd., se mora učiti; ali za odgojevanje se misli vsak dosti sposobnega. Jaz ne mislim tu na učitelja, ki je imel v šoli dovolj priložnosti se izobraževati za ta posel; pač so mi pa v mislih stariši, kterim je v prvi versti izročen otrok. Koliko je pač starišev, ki še ne sanjajo, koliko nalogo so prevzeli s tem, da so postali stariši! Oni ne vedó, kolik in kako važen zaklad jim je izročen z otrokom, kteri postane lahko enkrat njihova sreča, njih blagoslov, ako so ravnali previdno z njim; in večje nesreče, večega prokletstva se tudi ne da misliti, nego je otrok, ki se je slabo odgojeval. Kolikokrat se pač zgodi, da tak otrok vzame življenje bitju, ktero mu je samemu pripomoglo v življenje.

*) Močno nas veseli, da se mladi gospodje bavijo s tako resno stvarjo. — Žlahtni kamni so skriti v globoki zemlji, na očitnih potih jih ne najdemo, kdor hoče resnico prav izpoznati, treba mu je veliko premišljevat in skuševati. Z navadnimi frazami o ljubezni, stvar še ni obdelana.

Taki prigodki se dostikrat verše pred našimi očmi. Niti šola, niti cerkev, niti država s kaznimi jih ne more odstraniti. Napačna bi bila pa tudi misel, da je človeku že prirojena ta slabost. Človeška duša ima res že pri rojstvu otrokovem nekatere moči in lastnosti, ki so podlaga vsemu razvitku. Ali zdaj je važno, na kak način se te moči in lastnosti dalje razvijajo. Otroci sam jih ne more razviti ne dopolniti, na njega morajo vplivati, kakor Rousseau pravi, stvari, ljudje in cela natora. Stvari in natora niso odvisne od nas, le ljudje so, ktere zamoremo prevladovati; vendar tudi te le pogojno; kajti kdo zamore čuvati vedno pogovore ljudi, ki obdajajo otroka. Zato je treba paziti, da je ravnanje ljudi natori in stvarjem enako; kajti, kjer tega ni, tam se ne more govoriti o pravi odgoji.

Iz tega je razvidno, koliko premisleka je treba pri odgoji. En izgled iz navadnega življenja naj nam to pojasni. Ako ima pri kaki stvari več ljudi besedo, tam skoro ni nikoli edinosti; kajti kolikor glav, toliko misli. In pri odgoji, koliko jih je pač tu? Pervič natora in stvari; drugič ljudje, in kako različni so ti: stariši, tovariši, posli, učitelji in sploh vsi, s katerim pride otrok v dotiko.

Vendar se lahko ugovarja, da tudi ljudje, ki nimajo nobenega pravega pojma o odgoji, vse eno odgojajo otroke. To je pač slučajno in jako redko; kajti nasproti tudi ljudje, ki imajo dokaj znanosti o odgoji, dostikrat izrejšajo malopridneže. Rekli smo že, da se odgojuje le človek. Ako se pa hoče kdo s človekom pečati, mora pred vsem jasen pojem imeti o njem. Odgovoriti nam je tedaj najpervo na vprašanje: Kaj je človek? — Lep odgovor nam da na to slovensko jezikoslovje. Beseda človek se razlaga iz slovek. Slovek pa ima svojo koreniko v besedi slovo, ki pomenja v družih slovanskih narečjih to, kar pri nas beseda. Človek je tedaj stvar, ki ima besedo, t. j. ki more in zna govoriti. Pomenljivo se razlaga ta beseda tudi iz ruščine. Rusi imajo namreč za to ime besedo čelovek, t. j. stvar, ki ima čelo za vek (večnost).

Oglejmo si tedaj natančneje človeka. Že popolnost njegovih udov, ga povzdiguje nad vse druge zemeljske stvari. Kako krasna je njegova postava! On ni navezan na en kraj kot mnoge živali, pod vsakim podnebjem zamore prebivati; najrazličniša jedila lahko vživa in v starosti prekosi skoro vse živali. On je vladar vse nature. On predere goré, močja spreminja v rodovitna polja, divje živali si vdomači, celo v zemljino osredje se podaja, na dno morja si upa. Le on ima pamet, prosto voljo in dar jezikov. Ali njegova duša ga dviga nad zemljo. Telesnim očem nevidna izvršuje dejanja, ki so od telesnih čisto različna. Brez nje tudi telo ne more ničesa početi.

Tudi živali imajo neko dušo, kajti ko bi je ne imele, bi se ne mogle niti gibati, niti čutiti. Vendar je človeška duša različna od živalje. Ona

ima nekaj posebnega, česar živalja nima in ta posebnost se imenuje duh. — V navadnem življenji se besedi duša in duh dostikrat zamenjate; ali vednost loči natanko ta dva pojma. Duh je namreč ena moč naše duše, ki jo stori sposobno, se povzdigniti do nadzemeljskih stvari; duša v ožjem pomenu se pa imenuje ono bitje, ki biva v telesu, ter mu daje življenje in gibčnost. To imajo tudi živali.

Človek je tedaj stvar iz duše in iz telesa. Ne sme se pa misliti, da biva v telesu duša sama za se, da mu le zapoveduje. Ne, duša prešinja tudi vse človeško telo. Ona je odvisna od telesa, med tem ko ima ona zopet velik vpliv nanj.

Tako na pr. vpliva kervnost, telesna sestava, spol, bolezen itd. na dušo. Preobilna hrana pomnoži kerv, jo nakopiči v možganih, in človek postane len; prepičla hrana slabi telo in ž njim tudi duha. Že star pregovor pravi, da poln trebuh ne študira rad; nasproti tudi prazen nima nikacega veselja do učenja. Tudi ni vse eno za duha, ako so jedila, ktera vživa človek mesnata ali močnata. Narodi, ki se živé samo ob mesu, so divji; narodi pa, ki vživajo le močnata jedila prepohlevni in slabotni na duhu in telesu. Omikani narodi pa, ki delajo s telesom in duhom, jedó oboje.

(Konec prih.)

Dr. Jakob Zupan.

Što su stari gvozdjem bili,
Nek su duhom sad unuci.

P. Štoš.

Narod slovanski zove se narod pésemski (slovo = pesem). Ima pa tudi res mnogo in lepo pesnijo ali poezijo. Ta je najprej narodna, ktera izmed naroda vzhaja pa spet narod navdaja, in je zercalo narodovega notranjega pa vnanjega življenja, torej nekako cvet njegovih misli in čutov, vsega njegovega dejanja in nehanja. Druga poezija je umetna, ktera razkazuje krasne umotvore, narejene po učenih pravilih, obsega torej izdelke vzobraženih pisateljev.

Velike pomémbe je poezija narodna. Slovenci je vendar nimamo kaj obilo, kar se iz zgodovine našega naroda pojasnuje samo po sebi. Umetnega pesništva pa v priméri na malo število, kar nas je, in na neugodne zadeve, v kterih živimo od nekdanj, imamo Slovenci dokaj, in — kar je skoro čudovito, glasi se celó v sedanji, poeziji malo prijazni dobi lira slovénška ter navdaja človeka z upanjem boljših časov prihodnjih.

Do sredi preteklega stoletja se v slovenskem slovstvu o umetni poeziji ne more govoriti. Tedaj se je bila jela gojiti, posamno in skupno, in tacega skupnega delovanja prvi sad so Pisanice l. 1779—81, drugi pa je Čbelica l. 1830—33. Ker so bile l. 1843 izhajati jele Novice